

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒՌԻՄ ԵՎ ԹԵՄԵՐՈՒՄ

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹՅՈՒՆ՝ ՆՎԻՐՎԱԾ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՆԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 1550-ԱՄՅԱԿԻՆ

*«Եւ ոչ բարձրութիսն, եւ ոչ խորութիսն, եւ
ոչ այլ ինչ արարած կարէ մեկնել զմեզ ի
սիրոյ անսրի Աստուծոյ, որ ի Զրիստոս
Յիսուս ի Տէր մեք»:*

(Հոռմ. Ը 39)

Փետրվարի 22-ին, հինգշաբթի օրը, Կոնն էր «Սրբոց Վարդանանց գորավարացն մերոց հազար երեսուն եւ վեց վկայիցն, որք կապարեցան ի մեծի պատերազմի»:

Մեր ազգային-եկեղեցական մեծ Կոնների շարքում Ս. Վարդանանց Կոնը բացառիկ Կոն է գրավում որպես հայ ժողովրդի դարավոր ազատագրական պայքարի պատմության համաժողովրդական հերոսամարտ, որը դարեր ի վեր մեր ժողովրդի սիրտը լցրել է կրոնական ու հայրենասիրական զգացումներով:

Չկա մի հայ, որ խորին երկյուղածությամբ և անհուն երախտագիտությամբ չարտասանի Մեծն Վարդանի և նրա զինակիցների՝ մեր իսկ պատմությամբ նվիրագործված անմահ անունները:

Նրանք Ավարայրի ճակատամարտից մինչև այսօր մեր ժողովրդի համար եղել են հոգևոր անկախության, խղճի ազատության հավեր կենդանի խորհրդանիշերը:

Վարդանանց հերոսամարտի ոգեկոչումը սոսկ միայն արիական դրվագ չէ՝ հայ ժողովրդի պատմության փառահեղ էջերից, այլ ավելին՝ ոգեշնչող, ապրեցնող, աներևութական, բայց միշտ ներկա մի մեծ ուժ է, ոգի, պատգամ և անքակտելի սրբազան ուխտ՝ Հայոց Աստուծո հետ:

Ավարայրը եղել և մնում է լուսավորչաժառանգ ժողովրդի համազգային ազատագրական և կրոնական պայքարի պանծալի բարձունքներից մեկը, որտեղ դրսևորվեցին մեր քրիստոնյա ժողովրդի հավաքական, ազգային գիտակցության, բարոյական կոթովի, եկեղեցական ուխտապահության վեհ գաղափարները:

Այդ փառապանծ փոռի առթիվ Մայր Տաճարի Ավագ Ս. Սեդանին հանդիսավոր Սուրբ Պատարագ մատուցեց Տ. Գրիգորիս արքեպս. Բունիաթյանը: Պատարագին ներկա էին Ամենայն Հայոց Հայրապետը, Մայր Աթոռի միաբանությունը, Գևորգյան Հոգևոր Ճեմարանի սաները և մեր Եկեղեցու հավաքավոր զավակները:

Համագգային փոռը կրկնակի մեծ էր, քանզի այն համընկնում էր նաև Վեհափառ Հայրապետի անվանակոչության փոռի հետ, և այդ պատճառով խորհրդավոր Պատարագի վերջում Իջման Ս. Սեդանի առաջ հավուր պատշաճի կատարվեց Հայրապետական մաղթանք:

Պատարագից հետո եկեղեցում հավաքվածները Վեհափառ Հայրապետի բարձր նախագահությամբ առաջնորդվեցին Վեհարանի հանդիսությունների դահլիճ, որպեսզի հուշ-երեկոյթով մեկ անգամ ևս նշվեց Վարդանանց հիշատակը:

Հանդիսությունը սկսվեց «Տերունական աղոթք»-ով և Հայաստանի Հանրապետության օրհներգով ու Հոգևոր Ճեմարանի քայլերգով:

Բացման խոսքով հանդես եկավ Գևորգյան Հոգևոր Ճեմարանի տեսուչ Տ. Եղիշե ավագ քին. Սարգսյանը.

«Վեհափառ Տեր,

Գերաշնորհ, Հոգեշնորհ և Արժանապատիվ Հայրեր և շար սիրելի լսարան:

Այս փարի լրանում է Վարդանանց պատերազմի 1550-ամյակը, որը բազմախորհուրդ է և ցայտուն ապացույցը մեր ժողովրդի բարձր նկարագրի: Վարդանանց պատերազմը հոգևոր առաքիլության և հավաքական հերոսության փայլուն օրինակ է մեր պատմության մեջ: Ծիշյա 50 փարի առաջ երանաշնորհ Գևորգ Զ Հայրապետը մեր ժողովրդի համար անսահման նվիրական այս փոռի 1500-ամյակի առիթով, որը լրացավ 1951 թվականին, սրբապատ իր Կոնդակով հավերժացրեց «նորահրաշ պսակավորներին», քանզի խորախորհուրդ 451 թվականի պատերազմում, գիտակցված մահով անմահության գնացող մեր նահապետները, որոնք խորհուրդ և փայլ են տվել մեր պատմական անցյալին, լավագույնս գնահատվել են մեր Սրբազան Հայրապետների կողմից, որպես ամենագգայուն զարկերակը և շարժիչ ուժը մեր պատմության:

Ջարմանալի իմաստությամբ մեր Սրբազան Հայրապետները մեր ազգային և եկեղեցական պատմության համար մեծարժեք այդ դեպքերն ու թվականները, որոնք բախտորոշ են եղել ազգի և Եկեղեցու համար, իրենց սրբապատ Կոնդակներով հավերժացրել են նշանավոր պատմական թվականները:

Երկրորդ հազարամյակի վերջին հարյուրամյակը, որը սկսվեց 1901 թ., 1903 թ. լրացավ Միաձնաէջ Մայր Տաճարի և Հայոց Հայրապետության 1600-ամյակը: Այդ առթիվ Խրիմյան Հայրիկ Կաթողիկոսը սրբապատ Կոնդակով հավերժացրեց հիշարժան պատմական այդ թվականը:

Այդպես վարվեց Գևորգ Ե Հայրապետը, երբ դարասկզբին հայագետների հավաստմամբ 1912 թ. համարվեց հայոց փառերի գյուրի թվական: Նվիրական այդ

տոնի 1500-ամյակի կապակցությամբ երանաշնորհ Հայրապետը այդ իրադարձությունը նվիրագործեց իր սրբապատ Կոնդակով:

Նույն իմաստությամբ վարվեցին երանաշնորհ Տ. Գևորգ Զ և Տ. Վազգեն Ա Հայրապետները:

1968 թ. լրացավ մեր օրերի Վարդանանց՝ Սարգարապարի փառաշուք հաղթանակի 50-ամյակը: Այդ օրերի հայագետները շատ լավ գիտեին, որ Սարգարապարը փակ թեմա էր և նրանով զբաղվել հնարավոր չէր: Եթե ինչ-որ ձևով խոսվել կամ գրվել է, ցավոք այն ներկայացվում էր ծուռ հայելու մեջ: Այսպես նորից Մայր Աթոռում էր, որ Վազգեն Ա երանաշնորհ Հայրապետի սրբապատ Կոնդակով ոչ միայն ճիշտ գնահատեց հեռուստական այդ ճակատամարտը, այլև հորդորեց մեր գիտնականներին անցնել գործի և վեր հանել մեր նորագույն պատմության սքանչելի էջերից մեկը: Վարդանանց հերոսամարտով ոգևորվել են բոլոր դարերում: Վարդանանք և Ղևոնդյանք մեզ հետ են եղել Սարգարապարում և Արցախյան պայքարագններում:

Երրորդ հազարամյակի առաջին Մ. Ծննդյան օրը մենք բոլորս Մայր Տաճարում ականջալուր եղանք Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Հայրապետի սրբապատ Կոնդակի ընթերցմանը, որով կոչ էր ուղղված աշխարհասփյուռ իր զավակներին և աշխարհի բարի կամքի տեր ժողովուրդներին, որ ողջ 2001 թ. հայտարարվում է հորեյանական, Հայաստանյայց Եկեղեցու պետականորեն ճանաչման 1700-ամյակի առիթով: Այսօր, սիրելի ներկաներ, անվանակոչությունն է նաև մեր սիրելի Վեհափառ Հայրապետի, որի ծննդյան 50-ամյակն ու քահանայության 29-ամյակն է լրանում հորեյանական այս փայլուն:

Թույլ քվեք բոլորի անունից մեր սրբի խոսքն ուղղենք առ Անրված, որ երկար և առողջ փասնամյակների կյանք և երջանիկ հովվապետություն պարգևի Ազգիս Սրբազնագույն Հայրապետին, որպեսզի մեր Սուրբ Եկեղեցին առաջնորդի 3-րդ հազարամյակում:

Այնուհետև երգչախմբի կատարմամբ հնչած ոգեշունչ «Նորահրաշ» շարականը բոլոր ներկաներին ներշնչեց այն ավարայրական ոգով, որով 1550 փարի առաջ մեր մարտիրոսները, մի ձեռքում սուր և մյուսում՝ խաչ, դիմեցին դեպի գիտակցված սպույզ մահ՝ դեպի անմահություն:

Վարդանանց հերոսամարտի նախադասների հիշատակին նվիրված գրական-գեղարվեստական ցերեկույթին, օրվա փոնի խորհրդի և ազգային-եկեղեցական նշանակությամբ նվիրված ներածական և ամբողջական ճառով, հանդես եկավ Գևորգյան Հոգևոր Ընտանիքի հարգարժան դասախոս պրն Պետրոս Հովհաննիսյանը, որն էլ նշեց Հայ Եկեղեցու բացառիկ դերն Ավարայրում և նրա ապագա պետականության կայացման մեջ.

Մենակատար Հայություն սրկ. Տերտրյանը կատարեց Մ. Եկմայանի «Լոնց» երգը, որից հետո Ե լսարանի սան Դավիթ Մարգարյանն ապրումով արտասանեց Ռ. Պարկանյանի «Հիմի՛ էլ լռենք» բանաստեղծությունը:

Ուսանողության անունից իր խոսքը և որդիական երախտագիտությամբ շնորհավորանքը Վեհափառ Հայրապետին ուղղեց Ե լսարանի սան Մհեր Ծափուրյանը:

«Շնորհագարդ Հայրապետ Ամենայն Հայոց:

Ձեր թույլտվությամբ այսօր, Սրբոց Վարդանաց փոնի կապակցությամբ, հանուն ուսանողության Գեորգյան Հոգևոր Ճեմարանի ցանկանում եմ պարզ խոհերս և, ինչո՞ւ չէ, նաև հորդորներս ուղղել բոլոր ներկաներին:

Այսօր, սիրելիներ, հավաքվել ենք՝ միահույլ ապրելու և մեր մեջ զգալու Վարդանանց խորհուրդը: Շատ անգամներ են այսպեղից հնչել պերճաշուք խոսքեր, որոնցով փորձել են պանծացնել հայ բաջորդիների հիշատակը: Բայց ի՞նչ է, արդյո՞ք միայն պիտի բավարարվենք աղաղակելով ու հայտարարելով, թե «բաջերը բաջերի դեմ ելնելով՝ երկու կողմերն էլ պարտվեցին»: Արդյո՞ք նրանց անունը լոկ հիշատակություն պետք է լինի մեր մարմուն: Իհարկե՞ ո՛չ:

Վարդանանք պարզապես հիշողություն չեն, որ շուրտով մոռացվեն և անհետանան այս աստվածամեծ աշխարհում: Սրբոց Վարդանանց պատերազմը ոչ թե մահվան, այլ կյանքի խորհրդանիշ է, նրանց նահապալությունը դեռ վաղուց իր դրոշմն ու կնիքը պիտի ունենար մեր սրտերում՝ իբրև խաչյալ, բայց միևնույն ժամանակ՝ հարուցյալ ազգի կերպար: Շատ քիչ է հարուցյալ լինելը, անհրաժեշտ է պահպանել այդ հարուցյալ վիճակը և մնալ իբրև այդպիսին: Քանզի չենք կարող ապրել միայն պատմության հիշողություններով, առավել ևս չպիտի կարողանանք մխիթարվել անցյալի վատ ու պայծառ հաջողություններով, եթե այսօր իսկ չլինենք կերպողն ու վերստին կյանքի կոչողը մեր նույն դարագնաց և Աստծո ներկայությունն իր մեջ ունեցած ու ապրած պատմության: Դեռ միջնադարում ծնված, բայց արարչագործությունից սկիզբ առած Նարեկյան աղոթքներով ու Տաթևյան աստվածահայաց մտածողությամբ այս «փոքր ածու»-ն կարողացավ իր մարմնից դուրս գալ և սոսկ հոգի մնալ: Այսօր, ավա՛ղ, նա խախտել է իր հայրերի ուխտը Աստծո հետ և կրկին դարձել մարմին: Իսկ ի՞նչը մեզ պիտի վերստին մեր նախկին փառքին դարձնի. հավաքքը, հույսը և սերը միայն: Մեր նախնիների արյունը՝ թափված Ավարայրի դաշտում, այդ է մեզ հուշում: «Անցյալն անցած չէ», - բազմիցս սիրում էր կրկնել Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց Գերիմասար Կաթողիկոսը: Եվ հենց այդ ոչ անցած անցյալում հայ նահապալաց սուրբ արյունը թողել է իր հետքը՝ մեր պարտականությունների ճանապարհը գծելով: Ճանապարհ, որը միշտ մեզ համար եղել է լի խոչընդոտներով ու տառապանքներով, բայց որն էլ մեզ խոստանում է խաղաղության նավահանգիստ հասցնել:

Եվ այժմ, ո՛վ Սրբազնագույն Եպիսկոպոսապետ Ամենայն Հայոց, այս մարտուններով խանդավառված՝ թույլ տվե՛ք մեր շնորհավորանքներն ուղղել Ձեզ՝ Ձեր անվանակոչության օրվա առիթով: Պիտի ցանկանայինք, որ աստվածահամբույր այս վայրում Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում, Ձեր հայրապետական փարիները լինեին արգասաբեր, ծառայեին «վասն լուսատրութեան և վերանորոգութեան Եկեղեցույս

Հայաստանաց», և դուք՝ իբրև մերօրյա նոր Ղևոնդ երեց, քաջ հովվի պես առաջնորդեիք ողջ հայ ժողովրդին «ի կեանս Ձեր ուղիղ վարդապետութեամբ»:

Այս մաղթանքներով թույլ տվեք ավարտել խոսքս՝ «մաղչելով ի համբոյր Ձերոյ Սրբութեան Միոռնաշող Աջոյն»»:

Ամբողջ դաշիվով հնչեց Մ. Եկմայանի «Ով Հայոց Աստված» քաղցրալուր, հոգեհարազատ երգը: Գ լսարանի սան Արման Հարությունյանը, Վարդանանց արիության ոգով լցված, արտասանեց Վ. Թեքեյանի «խորհուրդ Վարդանանց» գեղեցիկ բանաստեղծությունը: Եղիշեի պարմությունից «Որոց ոգիքն թուլացեալ են» հաղթածը խանդավառությամբ արտասանեց Գ լսարանի սան Անդրանիկ Հակոբյանը:

Այնուհետև ուսանողական երգչախումբը, մենակատարությամբ Զ լսարանի սան Արթուր սրկ. Կարապետյանի, հնչեցրեց Մ. Եկմայանի «Տէր, կեցո Դու գՀայս» հոգեպարար երգը:

Ն. Սահյանի «Ախր ես ինչպե՛ս վեր կենամ, գնամ» ողբանալուրը մեծ հուզմունքով արտասանեց Գ լսարանի սան Էդիկ Հակոբյանը, որին հետևեցին Մ. Եկմայանի «Պալույն Ավարայրի» և Բ. Կանաչյանի «Զեյթունցիներ» սրելոծագործությունները՝ երգչախմբի կատարմամբ:

Այդ վեհ պահին, երբ բոլորի վրա սավառնում էին նահապետների ոգիները, Վեհարանի լուսեղեն կամարներից ներս փռվեց ունեցան ևս երեք ուշագրավ իրադարձություններ: Նախ Հայոց Հայրապետը վարդապետական լանջախաչեր շնորհեց Եզրաս վրդ. Ներսիսյանին, Դերենիկ վրդ. Դավթյանին և Արշակ վրդ. Խաչատրյանին, որոնք նույն օրը Օշականի Ս. Մեսրոպ Մաշտոց եկեղեցում, Շահն արքեպս. Աճմյանի բարձր փնօրինությամբ, ստացել էին վարդապետական իշխանություն: Այնուհետև Սևանի Վազգենյան Հոգևոր Դպրանոցի շատ սիրելի դասախոս Սանդրո Բեքբուդյանի կոորդը գարդարվեց «Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ» պատրվավոր շքանշանով և մրցանակներ շնորհվեցին հանրակրթական դպրոցների 10-րդ դասարանի այն փառանդավոր աշակերտուհիներին, որոնց շարադրությունները լավագույնն էին ճանաչվել «Վարդանանքի խորհուրդ»-ը հայտարարված մրցույթում:

Վարդանանց հերոսամարտի 1550-ամյակին նվիրված հուշ-ցերեկույթն ավարտվեց Վեհափառ Հայրապետի օրհնության խոսքով:

Վեհափառ Հայրապետը, անդրադառնալով Վարդանաց փոռի խորհրդին, նշեց, որ հայ իրականության մեջ այդ փոռը եղել է մեր ժողովրդի ինքնությունն ու ոգին կերպող մի իրադարձություն: Այսօր էլ Ավարայրի այդ ոգին հրաշագործում է մեր կյանքում, մեր անձերից ներս, որով կարողանում ենք մերօրյա պարտադրյալ զորկանքներով, փառապանքներով, կորուստներով, արյուն-արցունքով ձեռք բերած հայոց պետականությունը գործել ու հաստատուն դարձնել:

Վեհափառ Հայրապետը հորդորեց արարել անմահության մնայուն գործեր, որոնք նպատակաուղղված լինեն վասն Հիսուսի և վասն հայրենյաց:

Մեր պատմությունը հարուստ է պայծառ մարզի փայլաբազմաբաններով, հավատքի ու ազատության համար մղված բռն ու պայքարի ու վեհապանծ կյանքի վկայություններ-

րով: Նայ գիրը և Վարդանանց հերոսամարտը հայ մարդուն բերեցին իր հողի և հավաքի գիտակցությանը, նրանց միջոցով քրիստոնեական կրոնը դարձավ մերը, ազգային ոճ զգեցավ:

Մեսրոպյան փառերը փրկեցին հայ լեզուն, հայ մշակույթը բյուզանդական խառնարանի մեջ սուզվելուց, իսկ Վարդանանց մերկացրած սրերը՝ մեր հոգու հավաքը և այդ նույն հավաքի ազատության ինքնուրույնությունը:

Ինչպես երեկ, նույնպես և այսօր թող միշտ վառ ու պայծառ մնան Ս. Վարդանանց հերոսները մեր հոգիներում: Բյուր օրհնություն Ս. Վարդանանց հերոսների ու նահապակների խնկելի հիշատակին:

ՀԱՅԿ ԴՊԻՐ ԲԱՐՍԵՂՅԱՆ

Գևորգյան Հոգևոր Ճեմարանի Բ լսարանի սան